

ACADEMIA ROMÂNĂ

BULETINUL
INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„A. PHILIPPIDE”

Anul II, nr. 4

IAȘI

octombrie–decembrie 2001

CUPRINDE:

- Activitatea departamentelor
- Comunicări științifice
- Lucrări publicate
- *Varia*

PROIECTE DE CERCETARE

În trimestrul al IV-lea al anului 2001:

► Departamentul de istorie literară, etnografie și folclor lucrează în continuare la *Dicționarul general al literaturii române* (DGLR), proiect prioritar al Academiei Române, la *Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei* (AFMB) și la seria *Monografii tematice* de folclor. Pentru DGLR s-au redactat mai multe articole monografice (M. G. Cantacuzino, Mihail Celarianu, Nicolae Crevedia, Mihai Cruceanu, Eugen Herovanu ș. a.), s-a continuat revizia articolelor referitoare la scriitorii de peste Prut și se pregătesc alte 10 articole monografice. De asemenea s-a lucrat la completarea *Bazei de date* și a *Arhivei Dicționarului* cu informații extrase din literatura de specialitate (cărți, reviste, ziare etc.). La AFMB s-a continuat investigarea de teren și s-au redactat parțial capitole din monografiile tematice *Folclorul medical în Moldova*, *Zona Tecuciului*. *Monografie folclorică*, *Obiceiuri și ceremonialuri calendaristice din ciclul riturilor de trecere*.

► La Departamentul de dialectologie, pentru volumul al III-lea din *NALR. Moldova și Bucovina*, au fost redactate manuscrisele cuprinzând răspunsurile la 50 de întrebări ce vor fi publicate ca hărți lingvistice; au fost revizuite un număr de texte redactate sub formă de „material necartografiat” și s-a lucrat la pregătirea aparatului critic al volumului (cuvinte-titlu, forme). Pentru volumul al II-lea de *Texte dialectale* s-a

efectuat revizia a 20 de pagini de texte transcrise fonetic și s-a lucrat la pregătirea pentru tipar a părții tehnice a volumului, iar pentru *Glosarul dialectal* al graiurilor din sudul Moldovei s-a făcut revizia a 20 de pagini de articole de la litera O.

► **Departamentul de toponimie** a efectuat operațiuni specifice lexicografiei toponimice, pentru realizarea dicționarelor proiectate: documentare istorico-lingvistică, organizarea fișierului, definiții, corelații. S-au fișat patru periodice complete pentru bibliografia etimologiilor toponimiei românești.

► **Departamentul de lexicologie-lexicografie:** colaționare, lectură finală, definitivare, predare la Editura Academiei Române a literei V din DLR, vol. XIII, partea a II-a (venial-vizurină), cca 1870 de pagini; finalizare a 200 de pagini din litera V din DLR, vol. XIII, partea a III-a (viciă-vuzum); redactare la DLR, litera E, partea a II-a, 150 de pagini.

*

Departamentul de lexicologie-lexicografie Retrospectivă. Structură. Realizări. Proiecte

Din momentul înființării sale, Academia Română a avut printre proiectele prioritare, ca majoritatea academiilor europene, alcătuirea unui dicționar-tezaur al limbii naționale.

Preluând și preluând realizările lexicografice ale lui A. T. Laurian, I. C. Massim, Bogdan Petriceicu Hasdeu și, mai ales, acelea ale lui A. Philippide (care, la propunerea Academiei, a elaborat în perioada 1897-1905, o primă structurare lexicografică modernă – tip dicționar-tezaur – a cuvintelor din porțiunea *a – dăzvăt*), Sextil Pușcariu și colaboratorii săi vor trece la redactarea efectivă a *Dicționarului Academiei* elaborând, între anii 1907-1944, volumele care cuprind cuvintele din porțiunea *a – lojniță* (cu excepția literelor *D* – redactată până la prepoziția *de* – și *E* – neredactată), volume tipărite începând cu anul 1907 și terminând cu 1948.

Întrerupt după 1949, acest dicționar a putut fi reluat abia în 1963, sub conducerea academicienilor Iorgu Iordan, Alexandru Graur și Ion Coteanu, într-o formă nouă, fiind redactat, după un sistem unitar de norme, de trei colective de cercetători de la institutele academice de profil din București, Cluj și Iași.

Colectivului ieșean i-a revenit inițial redactarea literelor *Ș* și *E*. Litera *Ș*, reprezentând tomul XI al *Dicționarului limbii române*, serie nouă, (DLR), a fost tipărită în 1978, având ca autori pe: Doina Cobet, Maria Deutsch, Zamfira Mihail, Dragoș Moldovanu, Corneliu Morariu, Despina Ursu, Victoria Zăstroiu, iar pentru cuvântul *și* Monica Busuioc și Radu Michăescu din colectivul de lexicografie al Institutului de lingvistică din București.

Litera *E* a fost redactată, în proporție de 70% (autori: Doina Cobet, Rodica Cocârță, Marcela Deutsch, Eugenia Dima, Corneliu Morariu, Ioan

Oprea, Rodica Radu, Mioara Vișoianu, Victoria Zăstroiu) în perioada 1968 – 1973; în 1973, în urma unei hotărâri a Secției de Filologie a Academiei Române, s-a sistat lucrul la această literă pentru a se introduce, în același an, în planul de cercetare al colectivului, literele *V*, *W*, *X* și *Y* (pentru a se încheia seria nouă a DLR).

Litera *V* (plus *W*, *X* și *Y*) reprezintă tomul XIII al DLR (serie nouă) și cuprinde trei volume. Primul volum (*V – veni*) a fost tipărit în 1997 (autori: Doina Cobeț, Rodica Cocârță, Eugenia Dima, Cristina Florescu, Corneliu Morariu, Ioan Oprea, Carmen Gabriela-Pamfil, Rodica Radu, Mioara Vișoianu, Victoria Zăstroiu), al doilea volum (*venial – vizurină*) a fost predat Editurii Academiei în decembrie 2001 (urmând să fie tipărit în cursul anului 2002 și având aceiași autori ca precedentul volum, cât și colaborarea unor cercetători tineri, încadrați în ultimii ani: Irina Andone, Lucia Cifor, Gabriela Haja și Laura Manea), iar cel de-al treilea volum (*vī – yucca*) este pe cale de finalizare pentru tipar. Volumele publicate au fost apreciate în revistele de specialitate și în cele de cultură pentru înaltul lor profesionalism, calitatea, temeinicia informației lingvistice și lexicologice și acribia filologică.

La sfârșitul anului 1979, în urma unei alte hotărâri a Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române, colectivului de la Iași i s-a repartizat litera *L* pentru a fi elaborată în întregime (nu numai porțiunea rămasă neredactată – cu treizeci de ani mai înainte – de colectivul coordonat de Sextil Pușcariu), plecându-se de la ideea ca, printr-o redactare nouă, unitară și completă, să fie actualizată întreaga literă, pe de o parte, sub aspect lingvistic și semantic, și, pe de altă parte, în ceea ce privește bibliografia și caracterul normativ.

Redactarea propriu-zisă a literei *L* a început în anul 1983 (după o perioadă de completare și actualizare a fișierului, operație făcută paralel cu redactarea și revizia literei *V*), cu participarea cercetătorilor: Cristina Florescu, Eugen Munteanu, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Mioara Vișoianu, la aceștia adăugându-se, după 1992, succesiv, Lucia Cifor, Laura Manea, Gabriela Haja, Irina Andone, Mioara Săcrieru și Elena Dănilă.

Prin pensionări, stabiliri în străinătate, deces ori transferări în învățământul superior, Departamentul de lexicografie-lexicologie nu a avut niciodată, de la înființarea lui, decât între șapte și zece cercetători cu normă întreagă, deși a primit relativ periodic noi cercetători. Ca urmare a presiunilor venind din necesitatea computerizării muncii de cercetare, în cursul lunii septembrie 2001 (abia) s-a adăugat colectivului de lexicografi (și întregului Institut) un analist programator (Georgiana Pușcașu).

Colectivul pregătește pentru tipar (în paralel): ultimul volum al literei *V*, cele două volume ale literei *E* și primul volum al literei *L* (*l – lezui*) (în total cca 6500 p.). La începutul anului 2001, apreciindu-se cantitatea de

material ca mult mai mare decât posibilitățile colectivului (în contextul unei nevoi imperioase a finalizării acestui monumental demers filologic, *Dicționarul limbii române*), conducerea Academiei i-a convins pe membrii Departamentului de lexicografie ieșean să trimită colegilor clujeni, pentru completarea redactării, revizie și finalizare, cel de-al doilea volum al literei *L*, porțiunea *li* – *lycantror* (redactat în proporție de 50% de colectivul ieșean).

Experiența de lingviști lexicografi a cercetătorilor acestui departament s-a dezvoltat și prin diverse modalități de perfecționare profesională: majoritatea membrilor colectivului și-au dat doctoratul în științe filologice sau urmează etapele necesare pregătirii doctoratului ori participă la cursurile de master în domeniul lingvisticii computaționale (cursuri interdisciplinare susținute pentru prima oară în Centrul Universitar Iași la Facultățile de Filologie și de Informatică).

Cercetătorii colectivului au colaborat la alcătuirea unor ediții ale unor volume de referință în cultura română, cuprinse ulterior în bibliografia de bază a DLR, au întreprins cercetări care au îmbogățit baza de date a dicționarului sau au publicat lucrări care au valorificat din punct de vedere lingvistic și filologic materialul adunat. S-a urmărit, complementar, din nevoia unei permanente informări profesionale, realizarea sau, doar, susținerea unor proiecte de cercetare de importanță națională și internațională. Membrii colectivului s-au implicat, de asemenea, în cercetarea lingvistică și filologică românească publicând cărți, numeroase studii, articole etc. în reviste de specialitate din țară și din străinătate sau participând la congrese, simpozioane, colocvii științifice naționale și internaționale.

Departamentul de lexicografie-lexicologie al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” a fost condus, în diverse etape, de la înființarea sa, de cercet. șt. pr. dr. N. A. Ursu, cercet. șt. pr. dr. Stelian Dumistrăcel, cercet. șt. pr. dr. Doina Cobeț, cercet. șt. pr. dr. Ioan Oprea, cercet. șt. pr. dr. Eugenia Dima și, din octombrie 2000, de cercet. șt. pr. dr. Cristina Florescu.

Responsabilitatea colectivului în realizarea ultimelor volume ale DLR implică un volum uriaș de muncă și pentru că ultimul deceniu pune probleme deosebite în privința adaptării neologismelor, iar patru dintre literele redactate de colectivul ieșean conțin preponderent neologisme: cuvintele literelor *E*, *W*, *X* și *Y*; de asemenea, se impune o adaptare permanentă la datele mereu noi ale tehnicii computaționale contemporane.

Cristina FLORESCU

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ANUALĂ în cadrul „Zilelor academice ieșene” din 5 octombrie 2001:
 - ♦ Remus Zăstroiu, în comunicarea *G. Ibrăileanu azi*, urmărește dintr-o perspectivă critică modul în care personalitatea și opera mentorului de la „Viața românească” este percepută în zilele noastre. Se întreprinde, de asemenea, o situație în prezent a unei chestiuni de interes general, aceea a reevaluării activității înaintașilor, atât sub raport metodologic, cât și prin raportarea la criteriile puse în circulație de orientările literare, sociologice, politice actuale.
 - ♦ Gabriela Drăgoi, în *Ibrăileanu între tradiționalism și modernitate*, s-a concentrat asupra unei secvențe polemice din deceniul al treilea al secolului trecut, când în confruntarea dintre tradiționalism și modernism se implică grupări de mai vechi și mai noi combatanți. Au intrat în discuție mai multe intervenții polemice ale lui F. Aderca, eseist dezinvolt, spirit belicos, pledant neobosit al modernității, care reacționează prompt la câteva articole ale lui G. Ibrăileanu, unde era contestată legitimitatea poeziei noi. Aserțiunile restrictive ale criticului de la „Viața românească”, în care, din perspectiva caracterului național, poeziei noi nu i se acorda nici o șansă, sunt demontate de F. Aderca într-un exercițiu analitic minuțios, cu unele grații stilistice perfide. S-a putut observa însă că, în pofida aparentei etanșității a opiniilor, distanța dintre beligeranți se micșorează treptat, ceea ce a favorizat cursul firesc al literaturii române.
 - ♦ Victor Durnea, în *Ideea „specificului național” în contextul european de la începutul secolului al XX-lea*, pune în evidență faptul că în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și în primul deceniu al celui următor, în Occident au loc susținute dezbateri în jurul „specificului [caracterului] național” și al caracterului universal [european] al literaturilor „individuale”. Sunt prezentate, în acest sens, câteva polemici răsunătoare, precum și o suită de anchete literare întreprinse de mari reviste franceze, germane și engleze. Se demonstrează astfel că poziția susținută la noi de G. Ibrăileanu era departe de a fi anacronică și „provincială”, cum au prezentat-o adversarii săi.
 - ♦ Stelian Dumitrăcel: **Avataruri ale discursului repetat: „geasta cu trepădatele”*. Însoțit de motivarea „... că nu-s departe satele” (spre care te grăbeai), enunțul apare la Creangă (în *Popa Duhu*) și reprezintă un îndemn adresat „celor care nu pot sta locului și sunt în veci gata de plecare” (Iuliu Zanne). Din perspectiva valorii de comunicare a contextului, termenul *geasta*, neînregistrat în dicționarele limbii române, este interpretat ca un posibil reflex al interjecției „*ceas!*” (îndemn pentru ca vaca să stea liniștită la muls; acest cuvânt a fost explicat de Massim și Laurian și, apoi, de Philippide, ca descendent al formei de imperativ *cessa*, de la verbul *cessare*), căreia, paralel cu desemantizarea, i s-a adăugat, pleonastic, forma de imperativ „*stai!*”, ori un cuvânt începând cu silaba *ta-*.

Această soluție etimologică este considerată de autor ca fiind mai de acceptat față de trimiterea la cuvinte țigănești de tipul *geas(a)*, *gea* (+ pron. rom. *tu*), care înseamnă „mergi, pleacă!”, ipoteză avansată anterior, tot cu prudența de rigoare, de Al. Graur, circumspect tocmai datorită semantismului formulei de îndemn de la Creangă.

* Textul comunicării a fost publicat, sub formă de articol de dicționar, în vol. *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Iași, 2001, p. 163-170.

♦ Ofelia Ichim urmărește, în *Două motive literare în proza lui Anton Holban: muzica și marea*, laitmotive ce apar atât în romanele cât și în nuvelele acestui autor. Rememorarea clipelor mirifice consacrate muzicii simfonice oferă scriitorului prilejul de a filtra evenimentele interioare și exterioare constituind, totodată, o modalitate prin intermediul căreia celelalte personaje capătă contur și răvnita singurătate primește valențe nebănuite. Ambianța mării și a muzicii este asociată, printre altele, cu prezența mamei și cu dorința de a reveni la matricea primordială prin contopirea cu pământul și cu valurile, prin moarte.

♦ Lucia Cireș, în *Considerații etnologice asupra satului sorescian*, încearcă identificarea procedeelelor poetice din ciclul *La liliaci*. Materialul utilizat de poet acoperă toate compartimentele culturii etnofolclorice, ca într-o adevărată cercetare monografică, oferind o amplă bază de date și pentru sociologi sau etnologi, multe înregistrate, probabil, cu mijloace tehnice care asigură autenticitatea lor. Efectul liric de profunzime realizat în această manieră originală permite includerea lui Marin Sorescu între poeții postmoderniști.

♦ Gabriela Haja a prezentat comunicarea *Rolul elementelor paraverbale în comediiile lui I. L. Caragiale: O noapte furtunoasă (1879)*, o analiză din perspectiva teoriilor poetice, stilistice și pragmatice, a unei comedii a lui I. L. Caragiale, în care se urmărește cu preponderență raportul autor-text, pe baza studierii relațiilor dintre didascalii și replici. Rezultatele analizei arată că dramaturgul român ilustrează, și prin comedia avută în vedere, teoria sa privitoare la teatru ca artă de sine stătătoare, mai apropiată de arta oratoriei decât de cea a literaturii.

♦ Doina Hreapcă, în *O problemă de fonetică dialectală: diftongii cu elemente egale*, analizează, pe baza a noi date, ca material și exegeză, semnificația ariilor în care a fost înregistrată această pronunție, neconformă sistemului fonetic al limbii române, pentru explicarea originii ei. Dată fiind zona-nucleu a prezenței fenomenului, pe care o reprezintă, conform investigației speciale, sudul și sud-estul Transilvaniei (cu extensii în zonele învecinate din Oltenia, Muntenia și Moldova, din care a iradiat, apoi, pe drumuri ale transhumanței, pe Dunăre și în Dobrogea), trebuie acceptată explicația fonetismului în discuție ca un reflex al bilingvismului: pronunțarea particulară a limbii române de vorbitori ai graiurilor maghiare și săsești (cum sunt și subiecții anchetați pentru ALR de Emil Petrovici), preluată, apoi, prin contacte directe, de românii bilingvi din zona nucleu.

Spre această soluție au condus, în primul rând, observațiile lui Sextil Pușcariu privind „diftongi flotanți”, în cadrul analizei „sistemului fonetic indigen și a rostirilor străine”.

♦ Silvia Ciubotaru a prezentat comunicarea *Relații între riturile nupțiale și lumea basmului*. În ciuda schematismului său narativ și a abundenței elementelor miraculoase, basmul reflectă diferite etape ale unor străvechi rituri de inițiere. Întrucât inițierea este consubstanțială condiției umane, ea include în mod firesc și riturile nupțiale. Sunt analizate în acest context motivele *camerei oprite*, *Melusinei*, *pretendentului travestit* și *probelor peșirii*. Planul etnografic se contopește mai mult sau mai puțin cu cel fictiv, alcătuind o osmoză specifică narațiunilor fantastice folclorice.

♦ Mircea Ciubotaru, în *Un toponim controversat: Valul lui Traian*, a reevaluat critic întreaga bibliografie arheologică, istorică și lingvistică referitoare la apelativul *troian* și la toponimele *Troianul* și *Valul lui Traian*, evidențiind modul în care s-a creat un mit istoric românesc, conform căruia amintirea împăratului Traian s-ar fi păstrat, continuu, atât în apelativul cât și în toponimele menționate. Rezultatul cercetării impune restructurarea articolului *troian* (din DLR) prin redistribuirea sensurilor și reconsiderarea etimologiei, care rămâne obscură. Cuvântul *troian* este fie o moștenire din substrat, fie conservă o temă provenită din latina populară, regăsită și în dialecte ale retoromanei.

♦ Stănuța Crețu, în „*Legendă*”. *Tipare arhetipale în poezia lui Ion Barbu*, examinează în contextul Tradiției ezoterice, arhetipală, deci universală, de la care se trage ermetismul „canonic” al lui Ion Barbu, expresia înrădăcinării acestei poezii, dincolo de orice „limbaj” conștient, în mitic. Sunt puse în legătură simboluri și un cod al percepției – același în alchimie, legende, rituri arhaice ale sacrificiului și în procesul psihologic al individualității sau întregirii conștientului prin inconștient – cu imaginile unificării lăuntrice și cuceririi unei totalități absolute prin poezie.

♦ Vasile Arvinte: *Etimologia oiconimului Humulești și a hidronimului Ozana*. Numele satului în care s-a născut Ion Creangă, *Humulești(-i)*, a fost apropiat, prin „etimologie populară”, de apelativul *humă* ‘pământ argilos de culoare cenușie-albăstruie’. Explicația nu se justifică din punctul de vedere al procedurii derivării cu sufixul toponimic *-ești*, sufix care se combină cu radicale antroponimice și nu cu radicale apelative (nume comune). Acest sufix indică „originea personală” a locuitorilor. „adică a descendenților celui care a întemeiat sau a stăpânit satul”. El se poate alipi la radicalul *humă* numai dacă acesta a devenit numele de botez al unui cneaz sau al unui boier, *Humă*, în calitatea acestora de întemeietori sau de proprietari ai satelor respective. Cum este greu de admis că termenul *humă*, cu sensul menționat, putea fi folosit ca antroponim, explicația corectă se bazează pe existența unui nume de botez de la numele unui personaj calendaristic: *Pahomie*, sfânt de origine egipteană. Acest antroponim cunoaște numeroase atestări în documentele vechi românești și, totodată, și o serie de variante prescurtate ca *Homul*, *Homă*, apoi *Homești*, *Homeu* etc.

sau, prin apocopă, *Pahu*, *Pahulea*, apoi *Păhulești*, *Paholcea*, *Paholcești*. Din prima serie, cu *Homul* și cu sufixul *-ești*, a rezultat *Homulești* și *Humulești* urmașii unui cneaz sau ai unui boier *Homul*. Explicația prin apelativul *humă*, dată și de Creangă, trebuie trecută în rândul „etimologiilor populare”, care se bazează pe asociații de cuvinte fără justificare lingvistică și istorică.

Hidronimul *Ozana* poate fi explicat prin magh. *üzön*, *özön(y)* ‘curent’, ‘torent’ (G. Ivănescu).

♦ Dan Mănuță a prezentat lucrarea lui Marian Popa intitulată *Istoria literaturii române*, vol. 1-2, București, Editura Fundației „Lucașfăruș”, 2001. S-a apreciat că este cea mai amplă sinteză asupra literaturii române dintre 1945-1990, care acoperă toate compartimentele: poezie, proză, dramaturgie, critică și istorie literară, relațiile dintre literatură, pe de o parte, politică, ideologie, putere de stat, grupuri etnice și geopolitică, de cealaltă parte. Marian Popa a analizat scrierile a câtorva mii de autori, făcând aprecieri în genere corecte, minate însă, pe alocuri, de o pornire ludică nu totdeauna supravegheată. Informația este deosebit de bogată, chiar îreproșabilă.

♦ Eugenia Dima, în comunicarea *Cântare pentru a doua venire a lui Hristos, poema împăratului bizantin Leon Înțeleptul, tradusă de Nicolae Spătarul (Milescu)*, prezintă o odă inserată în partea a doua a versiunii românești a cărții de morală creștină aparținând călugărului cretan Agapie Landos, *Mântuirea păcătoșilor*, copiată în ms. 2174 și 2517 de la B.A.R. Analizând trăsăturile lingvistice ale acestui text inedit, precum și controversele referitoare la traducătorul român al celor trei părți ale *Mântuirii păcătoșilor*, autoarea conchide că N.A. Ursu a stabilit, cu numeroase argumente convingătoare, că Nicolae Spătarul este cărturarul care a dat prima versiune românească integrală a cărții lui Agapie Landos. Prin urmare, tot lui Nicolae Spătarul îi aparține și poema cu caracter escatologic a împăratului Leon, inclusă în manuscrisele discutate, al cărei text este nu numai pe deplin inteligibil, dar conține și unele imagini poetice cu adevărat frumoase.

Lectura textului odei lui Leon a fost făcută de actrița Oana Sandu de la Teatrul Național „V. Alecsandri” din Iași.

♦ Alexandru Husar a prezentat comunicarea *Evoluția Adelei*.

• ȘEDINȚELE INSTITUTULUI:

◆ Ședința din 28 noiembrie 2001

♦ Stelian Dumistrăcel, **Metafora animalieră*. A fost analizată, din punct de vedere semantic-stilistic și etimologic, sintagma *porc de câine*, în componența căreia Al. Graur a considerat că prin „de câine” este calificat termenul *porc*, ce ar fi rezultat, printr-o modificare de tip etimologie populară, „*pâr* de câine”. În familia unor serii de calificări de tipul „hârca de babă”, „un putregai de căpătâi”, „o namilă, o onanie, o pocitanie de om”

etc. (de la Creangă), respectiv, „un ghiocel, un vlăstărel, un giuvaer, o dalie de fată” etc., formule ce preced, la Eminescu, soluția „o prea frumoasă fată” din prima strofă a *Luceafărului* se impune considerarea apariției epitetului înaintea termenului calificat, o construcție cu largă utilizare și în alte limbi romanice.

În ceea ce privește originea sintagmei, dată fiind prezența caracterizării depreciative prin același cuvânt în italiană, chiar în *porco cane* sau *un (quel) porco di cane*, dar și cu referire la alte numeroase lexeme (de ex., *porco d'un mondo*, *porco diavolo*, *porco destino*, *porca l'oca*, *porca mattina*, ba chiar *porco me* sau *porca di donna* etc.) se avansează ipoteza moștenirii, în cele două limbi romanice, a unei expresii, neidentificate, din latina vorbită („vulgară”). Este o proiecție ce ține seama de situații comparabile descoperite de Eugeniu Coșeriu (*mulier quae mulier*, cu reflexe în română și în vechea franceză, *coleum Iouis tenere*, în română și franceză etc.), savant care, pentru astfel de cazuri în limbi strâns înrudite, exprimă rezerve cu privire la explicația prin „poligeneză”.

Demersul ține seama de existența paralelelor din limba germană (*Schweinehund*, numind însă originar câinele folosit la vânatoarea porcilor sălbatici), maghiară (*diznó kutya*, probabil un calc după română, în vorbirea maghiarilor din Transilvania) și din turcă („chiopeg domuz”, o formație reflectând o reprezentare metaforică similară, dar înregistrată într-un text românesc de la începutul secolului al XIX-lea și absentă în lista de expresii românești calchiate după limba turcă, inventar alcătuit de Șăineanu).

* Textul comunicării a fost publicat, sub formă de articol de dicționar, în vol. *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Iași, 2001, p. 94-104.

♦ Nicoleta Borcea, „Zeitschrift für romanische Philologie”, Frankfurt am Main, 1999; „Germanisch-Romanische Monatschrift”, Heidelberg, 1993.

♦ Lucia Berdan: Nicolae Constantinescu, *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, Editura Univers, București, 2000.

◆ Ședința din 21 decembrie 2001

♦ Silvia Ciubotaru: *Elemente de mitologie solară în colindele românești*. În calitatea sa de simbol cosmic, soarele prezidează o adevărată religie astrală, care a dominat toate civilizațiile arhaice. Legate de solstițiul de iarnă, colindele au asimilat, în mod firesc, elemente ale cultului solar. Textele lor mai păstrează și astăzi crâmpete din riturile lui Mithra și Sol Invictus precum și ale altor divinități solare. Pe primul plan se află ipostaza de *hierofant inițiat* a astrului zilei. Tânărul erou, care iese învingător din toate încercările, va fi apoteozat în chip de soare nou ivit. Universul colindelor de Crăciun și de Anul Nou este, de asemenea, populat de un întreg bestiar solar (leul, taurul, cerbul, calul auriu ș. a.).

- Alte comunicări științifice și intervenții:
- ♦ Simpozionul internațional „Republica Moldova: în căutarea identității”, Chișinău, 8-11 octombrie: Lucia Cireș, *Folclorul din dreapta și stânga Prutului sub aspect identitar*; Ion H. Ciubotaru, *Cultura populară tradițională: repere ale identității*; Stelian Dumistrăcel, *Intertextualitatea bilingvă în vorbirea moldovenilor de la Est de Prut*; Victor Durnea, *Literatura națională și identitatea etnică și Identitatea etnică și literatura națională*; Dan Mănuță, *Regionalismul literar basarabean: concept literar sau concept geopolitic?*; Florin Olariu, *Dimensiuni identitare în Republica Moldova. Aspecte sociolingvistice.*

Moderatori ai unor ședințe de comunicări: Stelian Dumistrăcel, Victor Durnea și Dan Mănuță.

- ♦ „ASTRA – 140 de ani de la înființare”, Constanța, 21-23 septembrie 2001: Victor Durnea, *O remarcabilă revistă astristă – „Gând românesc” (Cluj).*

- ♦ Zilele academice ieșene, 4 octombrie 2001: Lucia Berdan, *Constantin Brâncuși. Argumente etnologice.*

- ♦ Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului, Suceava, 19-21 octombrie 2001: Veronica Olariu și Florin-Teodor Olariu, *Identitate lingvistică și culturală în spațiu bilingv: Republica Moldova.*

- ♦ Zilele Universității „Al. I. Cuza”, 20 octombrie 2001: Lucia Berdan, *Eliade – Culianu: epoptea.*

- ♦ Sesiunea de comunicări „G. Ibrăileanu – azi”, Universitatea „Al. I. Cuza”, Facultatea de Litere, 23 octombrie 2001: Dan Mănuță, *Ibrăileanu, „Viața românească” și Eminescu.*

- ♦ Colocviile Filologice Gălățene, ediția 2001, dedicată lui Eugeniu Coșeriu, Galați, 25-27 octombrie 2001: Stelian Dumistrăcel, *Modificarea enunțurilor aparținând „discursului repetat” din perspectiva quadripartita ratio.*

- ♦ Simpozionul internațional „România în Europa. Provocarea epocii moderne”, Iași, Centrul Cultural German, 3 noiembrie 2001: Dan Mănuță, *Difuziunea modelului german în cultura română (1848-1918).*

- ♦ Simpozionul cultural interuniversitar „Mihai Eminescu și Taras Șevcenko”. Cahul, 22-24 noiembrie 2001: Lucia Cifor, *Poezia eminesciană în contextul provocărilor postmodernității.*

- ♦ Simpozionul „Ioan Petru Culianu – interpret al culturii tradiționale și moderne”, Universitatea „Al. I. Cuza”, Facultatea de Filosofie, 23 noiembrie 2001: Lucia Berdan, *Ioan Petru Culianu. Tradiția și elita culturii.*

- ♦ A XXIII-a sesiune națională de comunicări științifice „Acta Moldaviae Meridionalis”. Vaslui, 29 noiembrie 2001: Mircea Ciubotaru, *Valul lui Traian – între arheologie și toponimie.*

- ♦ Simpozionul internațional „Ginta latina aujourd'hui”, Aix-en-Provence, Organizator Université de Marseille I, 10 decembrie 2001: Dan Mănuță, *De l'identité objective à l'identité ordonnée*.
- ♦ Convenția Națională de Science Fiction și Știință Prospectivă, ediția a XXV-a, Casa de Cultură a Studenților, Iași, 23 noiembrie 2001, sesiunea „Lumea ca reprezentare a celuilalt”: Dan Mănuță, moderator.
- ♦ Juriul de decernare a premiilor la „Salonul internațional de carte românească”, ediția a X-a, Iași, 1-3 noiembrie 2001: Dan Mănuță, membru.

CĂRȚI

- ♦ Lucia Berdan, *Totemism românesc*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2001, 290 p.
- ♦ Mircea Ciubotaru, *Oronimia și hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2001, 218 p.
- ♦ Ofelia Ichim, *Pădurea interzisă. Mit și autenticitate în romanele lui Mircea Eliade*, Editura Alfa, Iași, 2001, 228 p.
- ♦ Ioan Oprea, *Curs de Introducere în filologie*, Editura Universității Suceava, 2001, 83 p.
- ♦ Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Editura Institutul European, Iași, 2001, 534 p. Redacția se simte obligată față de cititori cu următoarea precizare: prezentul volum, anunțat ca apariție în anul trecut (cf. „Buletinul Institutul de Filologie Română «A. Philippide»”, I, 2000, nr. 1-4, p. 8), a fost publicat în cursul acestui trimestru, cu titlul de mai sus și cu suplimentarea textului, de la 390 la 534 de pagini, în urma unui acord de reproiectare intervenit între Editură și autor.

STUDII ȘI ARTICOLE

- ♦ Lucia Berdan, *Constantin Brâncuși: „Masa tăcerii”, „Masa destinului” sau „Cina cea de taină”, „Convorbiri literare”, CXXXV, 2001, nr. 11, noiembrie; Mănăstirea cosmică în colinde, ibidem. nr. 12, decembrie.*
- ♦ Mircea Ciubotaru, *Revizuire toponimice: Târgul (Orașul) de Floci*, „Studii și cercetări de onomastică”, Craiova, 2001, nr. 6, p. 53-72.
- ♦ Stelian Dumistrăcel, *Peste timp, fără frontiere*, „Revista română”, VII, 2001, nr. 4; *Supraviețuiri din vechi cutume matrimoniale: târguri „de fete” și „de sărutat”. Observații privind unele exorcisme culturale*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2001, nr. 1, p. 81-90.

- ♦ Victor Durnea, *O ediție de referință*, „Revista română”, VII, 2001, nr. 3; *George Cornea. Despre o „siluetă pitorească” și un articol de dicționar (I)*, *ibidem*, nr. 4.
- ♦ Florin Faifer, *Un studios. Seriozitatea ca valoare* (despre Victor Durnea), „Convorbiri literare”, CXXXV, 2001, nr. 10, octombrie; *O voce care ar mai fi avut multe de spus* (despre Gh. Hrimiuc), *ibidem*, nr. 11, noiembrie; *Genialoidul* (despre Stelian Mateescu), *ibidem*, nr. 12, decembrie; *O carte fundamentală* (despre Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*), „Cronica”, XXXVI, 2001, nr. 10, octombrie; *O inspirată opțiune* (despre un spectacol al lui Bogdan Ulmu), *ibidem*, nr. 11, noiembrie; *Un înșingurat* (despre basul Gh. Popa), *ibidem*, nr. 12, decembrie; *Reformele unui prinț* (despre Ion Ghica), „Revista română”, VII, 2001, nr. 4.
- ♦ Cristina Florescu, membru în colegiul de redacție al volumului de studii *Probleme actuale de lingvistică română*, Chișinău, USM, 2000. (tipărit în 2001); colaborări la „Obiectiv” (cotidian ieșean), la rubrica de cultivare a limbii, cu articolele: *Laurul* (3-4 noiembrie 2001), *A-și câștiga pâine* (16 noiembrie 2001), *Viitorul: care vine* (1-2 decembrie 2001), *Sărbătoare* (12 decembrie 2001).
- ♦ Dan Mănuacă, *Stilistica seriilor*, „Convorbiri literare”, CXXXV, 2001, nr. 10, octombrie; *Servituțiile cronicii literare*, *ibidem*, nr. 11, noiembrie; *Diaspora literară americană*, *ibidem*, nr. 12, decembrie.

VARIA

- 17 octombrie 2001: cercet. șt. Mona-Laura Manea a susținut în ședință publică teza de doctorat *Dosoftei, Viața și petrecerea svinților. Studiu lingvistic*, obținând titlul de doctor în filologie. Conducător științific: Vasile Arvinte.
- 22 octombrie 2001: asist. Elena Dănilă, încadrată la Departamentul de lexicologie-lexicografie din acest trimestru, a susținut colocviul de admitere la doctorat (tema: *Vechi și nou în sintaxa limbii române*).
- Din septembrie 2001, la Institut a fost creat postul de analist-programator, ocupat prin concurs de d-ra Georgiana Pușcașu.
- În urma pensionării d-nei Doina Ivănescu, postul de bibliotecar al Institutului a fost ocupat prin concurs de d-ra Tamara Adoamnei.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „A. PHILIPPIDE” • STRADA TH. CODRESCU, NR. 2

• IAȘI • 6600 • TELEFON: 004032145617

ISSN 1582-5019